

MILLIY QADRIYATLAR VA QONUNCHILIK: UYG'UNLIK VA RIVOJLANISH. MILLIY QADRIYATLARNING KONSTITUTSIYAVIY-HUQUQIY ASOSLARI

Kushmakov Rasulbek Toshmatjonovich

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi "Prokurorlik faoliyati" yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada milliy qadriyatlar va qonunchilik tizimi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va uyg'unlik masalalari tahlil qilinadi. Milliy qadriyatlarning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o'рни va ahamiyati, shuningdek, qonunchilikda milliy qadriyatlarni aks ettirishning muhim jihatlari yoritib beriladi. Maqolada O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va boshqa qonun hujjatlarida milliy qadriyatlarning mustahkamlanishiga qaratilgan normalar tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Milliy qadriyatlar, qonunchilik, Konstitutsiya, huquqiy davlat, jamiyat taraqqiyoti, ma'naviyat, madaniyat, urf-odatlar, an'analar.

Har bir xalqning o'ziga xos milliy qadriyatlari mavjud bo'lib, ular uning ma'naviy-axloqiy qiyofasini, turmush tarzini, dunyoqarashini belgilaydi. Milliy qadriyatlar jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy birdamlik va hamjihatlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Qonunchilik tizimi esa jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, ijtimoiy adolatni qaror toptirishga xizmat qiladi.

Milliy qadriyatlar va qonunchilik o'rtasidagi uyg'unlik jamiyatning barqaror rivojlanishi va taraqqiyotining muhim shartidir. Qonunlar milliy qadriyatlarga asoslanishi, ularni hisobga olishi va himoya qilishi lozim. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar ham qonunchilik tizimining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, uni boyitadi va takomillashtiradi.

Milliy qadriyatlar deganda, avlodlar davomida shakllangan va xalqning o'ziga xosligini ifodalovchi ma'naviy-axloqiy me'yorlar, an'analar, urf-odatlar, qarashlar tizimi tushuniladi. Ular xalqning tarixiy tajribasi, madaniyati, dini, tili, san'ati va boshqa sohalardagi yutuqlari bilan chambarchas bog'liq¹.

¹ Jo'raev N. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushunchalar va tamoyillar. Toshkent-2005 y, "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi. 15-bet.

Davlatimiz rahbari Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Milliy qadriyatlarimiz, ma'naviy merosimizni chuqur o'rganish, tadqiq etish va keng targ'ib qilish, ajdodlarimizdan qolgan bebaho boyligni asrab-avaylash va kelgusi avlodlarga bezavol yetkazish — barchamizning muqaddas burchimizdir²."

Xalqimizning boy ma'naviy merosi, asrlar davomida shakllangan qadriyatlari bizning bebaho boyligimizdir. Bu qadriyatlar nafaqat o'tmishimiz bilan bog'laydi, balki bugungi kundagi taraqqiyotimizning ham muhim omili hisoblanadi. Milliy qadriyatlar jamiyatimizda quyidagi muhim vazifalarni bajaradi. Birinchidan, ijtimoiy birdamlik va hamjihatlikni ta'minlaydi. Milliy qadriyatlar xalqni birlashtiruvchi, umumiy maqsadlar sari safarbar etuvchi kuchdir. Ular jamiyatda o'zaro hurmat, mehr-oqibat, bag'rikenglik muhitini shakllantirishga xizmat qiladi³.

Ikkinchidan, ma'naviy-axloqiy tarbiyani shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Milliy qadriyatlar insonlarda vatanparvarlik, mehnatsevarlik, halollik, adolatlilik, insonparvarlik kabi yuksak fazilatlarni shakllantirishga yordam beradi.

Uchinchidan, madaniy merosni saqlash va boyitishga xizmat qiladi. Milliy qadriyatlar xalqning madaniy merosini avaylab-asrash, uni kelgusi avlodlarga yetkazish, boyitish va rivojlantirishga xizmat qiladi. Zero, milliy qadriyatlarimiz xalqimizning o'zligini anglash, tarixiy xotirasini mustahkamlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu qadriyatlar orqali biz o'tmish bilan bugungi kun o'rtasida ko'priklar yaratib, ajdodlarimizdan meros bo'lib kelayotgan urf-odatlar, an'analar, til va madaniyatimizni asrab-avaylaymiz⁴. Shuningdek, ularni zamon talablariga mos ravishda boyitib, kelgusi avlodlarga bezavol yetkazishga intilishimiz lozim. Bu esa, milliy o'zligimizni saqlab qolish, ma'naviy immunitetimizni mustahkamlash va jamiyatimizni yanada rivojlantirishning asosiy shartlaridan biridir.

Shuningdek, jamiyat taraqqiyotini ta'minlash vazifasini ham bajaradi. Milliy qadriyatlarga asoslangan jamiyat barqaror rivojlanish, ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy yuksalish imkoniyatiga ega bo'ladi. Chunki milliy qadriyatlar insonlarda vatanparvarlik, mehnatsevarlik, halollik, adolatlilik kabi yuksak fazilatlarni shakllantiradi. Bunday jamiyatda o'zaro hurmat, mehr-oqibat

² Mirziyoyev Sh.M. "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Toshkent.2017-yil 28-iyul

³ Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent – 2000y "O'zbekiston" nashriyoti. 17-bet.

⁴ Mirziyoyev Sh.M. Navro'z umumxalq bayramiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutq. Toshkent. 2021-yil 21-mart

va hamjihatlik muhiti hukm suradi. Insonlar o'z Vatani, xalqi va madaniyati bilan faxrlanadi, uning taraqqiyoti uchun hissa qo'shishga intiladi. Milliy qadriyatlar jamiyatni birlashtiruvchi, umumiy maqsadlar sari safarbar etuvchi kuch bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasining Yangi tahrirdagi Konstitutsiyasi mamlakatimizdagi Asosiy Qomus hisoblanib, unda milliy qadriyatlarning mustahkamlanishiga qaratilgan qator muhim normalar o'z ifodasini topgan. Jumladan, Konstitutsiyaning muqaddimasida "Biz, O'zbekistonning yagona xalqi, inson huquq va erkinliklariga, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga, davlat suvereniteti prinsiplariga sodiqligimizni tantanali ravishda e'lon qilib, demokratiya, erkinlik va tenglik, ijtimoiy adolat va birdamlik g'oyalariga sadoqatimizni namoyon qilib, inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni va qadr-qimmatini oliy qadriyat hisoblanadigan insonparvar demokratik davlatni, ochiq va adolatli jamiyatni barpo etish borasida hozirgi va kelajak avlodlar oldidagi yuksak mas'uliyatimizni anglagan holda...ushbu Konstitutsiyani qabul qilamiz va e'lon qilamiz⁵." – deb belgilab qo'yilgan. Ushbu satrlarda inson qadri, uning huquq va erkinliklari oliy qadriyat sifatida e'tirof etiladi. Konstitutsiyamizning mazkur qoidasi milliy qadriyatlarimiz bilan uyg'unlashib, jamiyatimizda insonparvarlik, adolat, tenglik va ozodlik tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Zero, xalqimiz qadimdan inson qadriyatini ulug'lab, uning sha'ni, qadr-qimmatini va or-nomusini himoya qilib kelgan. Konstitutsiyaviy qoidalar bu ezgu an'analarimizni yanada rivojlantirish va mustahkamlashga huquqiy zamin yaratadi.

Konstitutsiyamizning 4-moddasida "O'zbekiston Respublikasi o'z hududida istiqomat qiluvchi millat va elatlarning tillari, urf-odatlarini va an'analarini hurmat qilinishini ta'minlaydi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi⁶." deb belgilangan norma mavjud bo'lib, .bu modda milliy qadriyatlarni hurmat qilish va rivojlantirish borasidagi davlat siyosatining muhim konstitutsiyaviy kafolatlaridan biridir. Ko'p millatli xalqimizning til xilma-xilligini, turli-tuman urf-odat va an'analarini e'tirof etish, ularni rivojlantirish uchun sharoit yaratish — bu nafaqat qonuniy majburiyat, balki jamiyatimizdagi barqarorlik va hamjihatlikning muhim omilidir. Zero, har bir millat va elatning o'ziga xos madaniyati, tili, urf-odatlarini va

⁵ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Muqaddima. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., <https://lex.uz/docs/-6445145>

⁶ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 4-modda. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., <https://lex.uz/docs/-6445145>

an'analari mavjud bo'lib, ular umumiy milliy madaniyatimizni boyitadi va rivojlantiradi.

Konstitutsiyaning mazkur normasi milliy qadriyatlarimizni himoya qilish bilan birga, mamlakatimizda istiqomat qiluvchi barcha millat va elatlarning o'z madaniyatini rivojlantirish huquqini kafolatlaydi va ularning jamiyatimiz hayotida faol ishtirok etishi uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Bu esa, o'z navbatida, "Milliy qadriyatlar va ma'naviy merosning jamiyat taraqqiyotidagi o'рни" mavzusida olib borayotgan suhbatimizga bevosita aloqador bo'lib, milliy qadriyatlar va qonunchilikning o'zaro uyg'unligini ta'minlash masalasining naqadar dolzarb ekanligidan dalolat beradi.

Bundan tashqari Bosh Qomusimizda yana bir necha moddalarda milliy qadriyatlarga bog'liq normalar mavjud hisoblanadi. Jumladan, 13-moddada "O'zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi, ularga ko'ra inson, uning hayoti, erkinligi, sha'ni, qadr-qimmatini va boshqa ajralmas huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi. Demokratik huquq va erkinliklar Konstitutsiya va qonunlar bilan himoya qilinadi⁷." deb ta'kidlangan. Bu norma inson huquqlari va erkinliklarini oliy qadriyat sifatida e'tirof etadi va ularni himoya qilishni davlatning asosiy vazifalaridan biri sifatida belgilaydi.

19-moddada "O'zbekiston Respublikasida insonning huquq va erkinliklari xalqaro huquqning umume'tirof etilgan normalariga binoan hamda ushbu Konstitutsiyaga muvofiq e'tirof etiladi va kafolatlanadi. Inson huquq va erkinliklari har kimga tug'ilganidan boshlab tegishli bo'ladi. O'zbekiston Respublikasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega bo'lib, jinsi, irqi, millati, tili, dini, e'tiqodi, ijtimoiy kelib chiqishi, ijtimoiy mavqeyidan qat'i nazar, qonun oldida tengdirlar⁸." deb ko'rsatilgan. Bu norma barcha fuqarolarning teng huquqliligini kafolatlaydi va kamsitishning har qanday shakliga yo'l qo'yilmasligini ta'kidlaydi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasining "Madaniyat to'g'risida"gi, "Ta'lim to'g'risida"gi, "Davlat tili haqida"gi va boshqa qonunlarida ham milliy qadriyatlarni mustahkamlashga qaratilgan qator

⁷ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 13-modda. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., <https://lex.uz/docs/-6445145>

⁸ O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. 19-modda. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., <https://lex.uz/docs/-6445145>

normalar mavjud. Xususan, "Madaniyiy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonunda milliy madaniyatni rivojlantirish, moddiy va nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish, madaniy qadriyatlarni kelgusi avlodlarga yetkazish kabi masalalarga alohida e'tibor qaratilgan. Mazkur qonunlarda belgilangan normalar milliy qadriyatlarimizni mustahkamlashga xizmat qilib, jamiyatimizda ma'naviy-axloqiy muhitni sog'lomlashtirish, milliy o'zlikni anglash va madaniy merosni asrab-avaylash kabi muhim vazifalarni amalga oshirishga qaratilgan.

Milliy qadriyatlar va qonunchilik o'rtasidagi uyg'unlik jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish, qonunlarga hurmatni oshirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Qonunlar milliy qadriyatlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilishi va qabul qilinishi lozim. Bu esa qonunlarning jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlan ...ishiga, ularning samarali ijro etilishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, qonunchilik tizimi milliy qadriyatlarni mustahkamlash, ularni himoya qilish va rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi kerak⁹.

Milliy qadriyatlar jamiyat taraqqiyotining muhim omili hisoblanadi. Ular jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish, ma'naviy-axloqiy muhitni sog'lomlashtirishga xizmat qiladi. Milliy qadriyatlarga asoslangan jamiyatda fuqarolar o'z Vatani, xalqi, madaniyati bilan faxrlanadi, uning taraqqiyoti uchun hissa qo'shishga intiladi. Bunday jamiyatda mehnatsevarlik, ijodkorlik, tashabbuskorlik rag'batlantiriladi, inson kapitali rivojlantiriladi. Milliy qadriyatlarni mustahkamlash, ularni kelgusi avlodlarga yetkazish jamiyatning uzoq muddatli taraqqiyotini ta'minlashning muhim shartidir.

Jahonning rivojlangan mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, milliy qadriyatlarni hurmat qilish, ularni qonunchilikda aks ettirish jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi. Yaponiya, Janubiy Koreya, Singapur kabi davlatlar o'zlarining milliy qadriyatlariga tayangan holda iqtisodiy taraqqiyotga erishdilar va jahon hamjamiyatida munosib o'rin egalladilar¹⁰.

O'zbekiston Respublikasi ham o'zining milliy qadriyatlarini asrab-avaylash va rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Prezident Shavkat Mirziyoyevning tashabbusi bilan mamlakatimizda milliy qadriyatlarni

⁹ Saidov A.X. Huquqiy madaniyat va qonunchilikka hurmat. Toshkent-2010: "Adolat" nashriyoti. 45-bet.

¹⁰ Huntington, S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York - 1996: Simon & Schuster. 28-bet.

mustahkamlash, ma'naviy-axloqiy muhitni sog'lomlashtirish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Shuningdek, "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Prezident Farmoni (2017-yil 28-iyul) ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish, milliy qadriyatlarni keng targ'ib qilish, axborot xurujlari va mafkuraviy tahdidlarga qarshi kurashishga qaratilgan. Milliy qadriyatlar va qonunchilik o'rtasidagi uyg'unlik jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy birdamlik va hamjihatlikni ta'minlash, huquqiy madaniyatni yuksaltirishda muhim rol o'ynaydi. Qonunlar milliy qadriyatlarga asoslanishi, ularni hisobga olishi va himoya qilishi lozim. Shu bilan birga, milliy qadriyatlar ham qonunchilik tizimining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, uni boyitadi va takomillashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston Respublikasi o'zining milliy qadriyatlarini asrab-avaylash va rivojlantirishga katta e'tibor qaratmoqda. Mamlakatimizda milliy qadriyatlarni mustahkamlash, ma'naviy-axloqiy muhitni sog'lomlashtirish borasida keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Kelgusida ham milliy qadriyatlar va qonunchilik o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlash, ularni jamiyat taraqqiyotiga xizmat qildirish borasida izchil ishlarni davom ettirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 01.05.2023 y., <https://lex.uz/docs/-6445145>
2. O'zbekiston Respublikasining "Madaniy faoliyat va madaniyat tashkilotlari to'g'risida"gi Qonuni. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz/docs/-5230682>
3. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz/docs/-5013007>
4. O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi Qonuni. Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz/docs/-121051>
5. Huntington, S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York - 1996: Simon & Schuster. 28-bet.
6. Jo'raev N. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushunchalar va tamoyillar. Toshkent-2005 y, "Sharq" nashriyot-matbaa aksiyadorlik kompaniyasi. 15-bet.

7. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent – 2000y “O‘zbekiston” nashriyoti. 17-bet.

8. Mirziyoyev Sh.M. “Erkin va farovon demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz”. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2016.

9. Mirziyoyev Sh.M. “Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to’g’risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Toshkent.2017-yil 28-iyul

10. Mirziyoyev Sh.M. “Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettiramiz”. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2017.

11. Mirziyoyev Sh.M. Navro‘z umumxalq bayramiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi nutq. Toshkent. 2021-yil 21-mart

12. Saidov A.X. Huquqiy madaniyat va qonunchilikka hurmat. Toshkent-2010: “Adolat” nashriyoti. 45-bet.

